CHARAUDEAU, Patrick, 1995, *Ce que communiquer veut dire,* în *Revue des Sciences humaines*, no. 51, disponibil la http://www.patrick-charaudeau.com/Ce-que-communiquer-veut-dire.html, (consultat pe 07.01.2021, la ora 10:30).
COMAN, Cristina, 2004, *Relațiile publice și mass-media*, Editura Polirom, Iași.
RĂDULESCU, Corina, 2015, *Imaginea instituției publice*, Editura Universitară, București.
SĂLĂVĂSTRU, Constantin, *Discursul puterii*, Editura Tritonic, București.

Surse online:
https://www.igsu.ro/Resources/biblioteca/Organizare/OUG-21-2004.pdf
https://gis.ro-risk.ro/site/livrabile.html
https://ro-alert.ro/despre-ro-alert/
https://www.edu.ro/sites/default/files/Metodologie%20Scoala%20Altfel.pdf

ABECEDARUL MOLDOVENESC AL MITROPOLITULUI GURIE: VALENȚE IDENTITARE

Silvia GROSSU
Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

Abstract: *The study focuses on the didactic component of the identity discourse of Metropolitan Gurie Grosu. In 1917, he elaborated the first ABC book with Latin characters in Bessarabia - "Moldovan ABC book for the first school year", which had eight editions and was essential for the school reform.*
Keywords*: ABC book, Latin alphabet, didactic activity, identity valences.*

Argument. Pe parcursul a mai multe secole, reperele identitare ale românilor au fost legate ineluctabil de biserica ortodoxă. În anumite perioade de dezvoltare, acesteia i-a revenit rolul magistral de liant și de focar de spiritualitate și cultură – prin carte (tipărire și conservare), (Mihailovici, 1941) prin pictură, arhitectură, prin serviciul divin în limba maternă, prin ritual, prin tradiție. (Un veac..., 1996). Din această perspectivă, a evaluării și reconsiderării demersului identitar promovat de Biserica Ortodoxă din Basarabia, vom analiza nemijlocit contribuția pe dimensiunea didactică a Mitropolitului Gurie, înaintestătătorul Mitropolei Basarabiei (1920-1937). Ponderea contribuției Ierarhului Gurie la înfăptuirea Unirii de și la consolidarea învățământului românesc în această parte de țară încă nu este conștientizată pe deplin. Din această imperioasă necesitate de evaluare nepărtinitoare și de reconsiderare valorică a rolului acestui cărturar în revirimentul național din Basarabia de la începutul secolului al XX-lea decurge preocuparea pentru investigarea întregii sale activități, inclusiv a reperelor de legitimare identitară și din opera sa didactică. Deoarece am constatat și am menționat de mai multe ori (Grossu, 2007-2018), însemnătatea și complexitatea activității ilustrului arhipăstor al neamului, la o simplă parcurgere a listei de lucrări, semnate de Mitropolitul Gurie, se dezvăluie diversitatea intereselor de cunoaștere și cercetare ale autorului, axate preponderent pe revirimentul cultural național și confesional:

- lucrări de istorie: *Istoria mănăstirii Noul Neamţ* (1911), *Câteva extrase din arhive despre şcolile bisericeşti din Basarabia, înaintea anexării ei de către Rusia* (1921), *Starea clerului în Basarabia în timpul Mitropolitului Bănulescu-Bodoni* (1922) ș. a.
- lucrări de teologie şi de morală creştină: *Cugetări despre călugărie* (1902); *Sfântul Ioan Botezătorul* (1908), *Invățătură la ziua sfântului Nicolae făcătorul de minuni...* (1909), *Rugăciunile şi lămurirea lor* (1920), *Despre cinstirea sfintelor icoane* (1920), *Cartea pastorală* (1923) ș. a.
- lucrări didactice: *Carte de învăţătură despre legea lui Dumnezeu (1908,) Bucoavna (1909)* şi *Cartea de citire cu ştiinţe din gramatica moldovenească (1910)* și cele de după 1917.

Din această enumerare, bogată dar nici pe departe completă, devine evidentă preocuparea lui Gurie Grosu pentru păstrarea valorilor identitare și pentru cultivarea demnității naționale a românilor din Basarabia în perioade dure pentru unitatea lor spirituală și culturală.

Recurs la istorie, elemente de context. Perioada dominației țariste a adus o abordare discriminatorie a demersului identitar în Basarabia, afectând și biserica locală. În anii şaizeci ai sec. al XIX-lea se intensifică procesul de înstrăinare de la biserică a populaţiei autohtone din Basarabia, ceea ce a condus la prejudicii morale greu de evaluat, care au afectat populația pe durata a mai multe decenii. (Grossu, p. 334-337). Cauzele acestui proces derivă din politica imperială de deznaționalizare, pe care autoritățile țariste o promovau cu tot mai mare îndrăzneală, mai ales după moartea țarului Alexandru I (1777-1826), care prin *Așezământul obrazovaniei oblastiei Basarabia,* emis la 29 aprilie, 1818 (Poştarencu, 1998, p. 8), oferise un regim administrativ special provinciei Basarabia. (Mihail, 1993, p. 27-144). Personalul de decizie din administraţia rusă cere ca documentele să fie întocmite nu doar în română, ci şi în rusă sau doar în limba oficială. „Sistemul de învățământ românesc din Basarabia, după 1812, a fost treptat marginalizat și substituit cu cel rusesc. Administrația rusească avea nevoie de funcționari, clerici cunoscători de limba rusă, devotați puterii țariste." (Moraru, 1993, p. 19). Boierii moldoveni sunt marginalizaţi şi înlăturaţi de la posturile de conducere, colonizarea Basarabiei ia proporţii şi ritmuri îngrijorătoare, biserică intră sub jurisdicția Patriarhiei ruse (Ciobanu, 1923). Cercetătorul Paul Mihail consideră că în această avalanşă de măsuri administrative rusificatoare a rezistat şi s-a opus deznaţionalizării, „… prin efectuarea misiunii sale în limba română şi prin tipărituri, cea mai statornică instituţie – Biserica Ortodoxă. Preoţii din Basarabia, dintre care cei mai mulţi învăţaseră în Seminarul de la Socola, din Iaşi, constituiau, în prima jumătate a sec. al XIX-lea, pătura intelectuală." (Mihail, 1995, p.153). Limba rusă, total neînţeleasă de băştinaşi, dar care treptat şi stăruitor era impusă serviciului divin, îi ţinea pe oameni într-o amorţeală obositoare, iar pentru că le era străină şi inaccesibilă, cei mai mulţi enoriaşi abandonau biserica. (Grossu, 2000, p. 334-337).

Astfel apare un fenomen deosebit de dăunător ortodoxiei – *indiferentismul confesional,* care a alimentat ulterior mai multe încercări de erodare a ortodoxiei: *ateismul*, promovat insistent de social-democrați, *prozelitismul sectar*, care își extinsese arealul de influență, fiind susținut din afară. Evenimentele iau o întorsătură dramatică ortoxie, atunci când la mănăstirea de la Balta își începe activitatea ieromonahul Inochentie,*[1] care prin predicile sale ademenitoare, rostite în frumoasa limbă maternă, atrage spre mănăstire mii de credincioși, fenomenul luând proporţii înspăimântătoare (Popovschi, 1926). Evaluând primejdia ce venea din partea inochentismului, ateismului şi a sectarismului, organele ecleziastice superioare au reacţionat prompt, operând măsuri de redresare a situaţiei critice. O asemenea conştientizare a pericolului a atras după sine o suită de activităţi de remaniere confesională: în primul rând, obligarea slujitorii bisericii să țină slujbe și în limba băștinașilor, organizarea în 1890 a Secției misionare pe lângă Eparhia Chișinăului, înființarea „Frăției Nașterii lui Hristos" (4, 1996), preocupată de traducerea și editarea în limba română a cărților de rugăciuni, a vieților sfinților, a broșurilor explicative, a foițelor duminicale etc., permiterea etitării la Chișinău a primei reviste religioase în limba română – „Luminătorul"

Activitatea didactică și iluminist-culturalizatoare a lui Gurie Grosu până la 1917. În acest context al revenirii relative pe orbita firească, se înscria de minune pregătirea temeinică, pe care o demonstrează proaspătul absolvent al Academiei duhovnicești din Kiev, magistru în teologie Gheorghe Grosu. În 1902 este tuns în monahism la mănăstirea Noul-Neamț. Călugărit cu numele Gurie,

* Călugărul Inochentie, cu numele lumesc Ion Levizor născut (24 februarie 1875, Cosăuţi, jud. Soroca) într-o familie de ţărani cu 12 copii, la o vârstă fragedă, după şcoala primară din sat, a mers la mănăstirea Dobruşa, a peregrinat prin mai multe locaşuri sfinte din Rusia. Revine la Chiţcani, se stabileşte apoi la Mănăstirea de la Balta, unde este călugărit cu numele de Inochentie, iar ceva mai târziu (1909-1910) diaconit şi preoţit. Aici s-a familiarizat cu concepţiile religioase ale lui Teodosie Leviţchi, care au alimentat pornirile eretice şi vanitoase ale călugărului Inochentie. Deşi nu avea cunoştinţe profunde în teologie, el a reuşit, graţie elocvenţei înnăscute, neordinarelor capacităţi persuasive, mesajului direct în limba română (curaj enorm pe acele timpuri), să cucerească încrederea oarbă a mii de creştini, care erau gata să sacrifice (şi sacrificau, de fapt) orice în numele „adevăratei credinţe", propovăduite de proorocul de la Balta. (Mihail Ciachir, *op. cit*).

este numit misionar și în această calitate desfășoară o prodigioasă activitate de decenii pe tărâmul promovării și consolidării credinței creștin-ortodoxe în Basarabia și al lichidării neștiinței de carte. Impactul acestei activități s-a resimțit ulterior prin înviorarea slujirii liturgice, prin intensificarea activităţii iluminist-culturalizatoare a „Frăţimii Naşterii lui Hristos", prin redeschiderea în octombrie 1906 a Tipografiei eparhiale, prin repunerea în funcţiune a catedrei de limbă română la Seminarul Teologic din Chişinău; prin fondarea, în 1906, a Obştii (Asociației) Bisericeşti de Istorie şi Arheologie, sub preşedinţia ieromonahului Gurie, prin inaugurarea Muzeului bisericesc; prin editarea la iniţiativa și cu concursul nemijlocit al aceluiaşi preot-misionar Gurie Grosu a primei reviste bisericești în limba maternă – „Luminătorul" (1908-1944) ș.a.m.d.

În 1909 apare „Bucoavna moldovenească", scrisă ireproşabil din punct de vedere ştiinţific şi metodic. Nestor Vornicescu, Mitropolitul Olteniei, membru de onoare al Academiei Române şi un neobosit cercetător al imaginii de cărturar a ierarhului Gurie îi oferă o înaltă apreciere: „Cartea aceasta nu este o bucoavnă obişnuită, care cuprinde rugăciuni şi slujbe bisericeşti, ci un abecedar modern, alcătuit după principii pedagogice." (19, 1999). Prefaţa, scrisă în limbile română şi rusă, menționa rostul cărţii, în viziunea autorului: „ (...) noi am aflat de nevoi şi unit cu legile pedagogiei, să alcătuim cartea care se pune înainte, pentru învăţarea la cetire şi scriere rusească pe cuvinte moldoveneşti (...) Cartincurile (*pozele – n.n.*) puse în carte vor ajuta unora din moldoveni a deprinde sunetul buchelor şi cetirea (...), fără ajutorul învăţătorului." (Grossu, Anghel, 2016, p. 142). Bucoavna e ilustrată şi alcătuită după modelul abecedarelor româneşti, însă în conformitate cu cerinţele programei ruseşti. Abecedarul a cunoscut două ediţii, ambele editate din banii proprii ai arhimandritului Gurie şi până la 1917 a fost nu doar singurul manual „moldovenesc" din Basarabia, ci şi un model pentru autorii de abecedare. Deşi fusese aprobat de Comitetul şcolar din Chişinău în calitate de manual şcolar pentru Basarabia, autorităţile ruseşti l-au interzis „fiindcă învăţarea limbii moldoveneşti în şcoalele primare din Basarabia nu e statorită (stabilită – *n.n.*) prin lege." (Grossu, Anghel, 2016, p. 142). În 1910, în continuarea abecedarului, este editată „Carte de cetire cu ştiinţe din gramatica moldovenească". Cele mai multe texte introduse de arhimandritul Gurie sunt traduceri din cărţile ruseşti, dar apar şi fragmente din cărţile de citire româneşti. Istoricul Ion Ţurcanu aprecia acest manual ca fiind *„o scriere şi o călăuză pentru însuşirea cunoştinţelor elementare, la fel de bună ca şi Bucoavna".* (Țurcanu, 1998, p. 7) „Cartea de citire..." a avut soarta celorlalte manuale, arhiepiscopul Ciceagov interzicând răspândirea ei în şcoli şi utilizarea ei, în general. De altfel, cărțile lui Gurie Grosu au fost unicele manuale şcolare în limba maternă pentru basarabeni până la 1917.

Revirimentul național din Basarabia în 1917. În primăvara anului 1917, în noul context social din Imperiul Rus, printre primele pături sociale, care se implică în soluţionarea cardinală a diverselor probleme sociale, economice, culturale este şi clerul basarabean. Prima revistă bisericească din Basarabia, „Luminătorul", pe lângă funcţia de bază – de cronicar al vieţii bisericii şi clerului basarabean, îşi asumă şi rolul de generator al evenimentelor, devenind o adevărată tribună naţională. În luna mai 1917 este publicată adresarea „Către cliroşenii Basarabiei" cu îndemnul: *...noi toţi trebuie să primim parte la zidirea vieţii bisericeşti din nou.* Apelul solicita implicarea plenară a slujitorilor bisericii în tumultul evenimentelor, implicare preconizată ca o acţiune de însumare şi fortificare a potenţialului edificator al slujitorilor Bisericii Ortodoxe pentru promovarea obiectivelor naţionale. Întruniţi într-un Congres extraordinar, care şi-a ţinut lucrările la Chişinău între 19-24 aprilie 1917, slujitorii bisericii au cerut *în mod hotărât* dreptul la autonomie pentru Biserica din Basarabia: „...să se înfiinţeze o Mitropolie românească basarabeană, cu mitropolit şi episcop aleşi de către congresele eparhiale ale acestei eparhii, din sânul şi rândurile românilor basarabeni, iar *graiul slujbelor şi în şcoli să fie cel românesc* (*s.n.*)." (Luminătorul", p. 7).

În 1917, grație eforturilor cumulate ale fruntașilor basarabeni, care s-au implicat plenar în procesul de revigorare națională, vede lumina tiparului primul abecedar românesc din Basarabia, tipărit cu caractere latine – „Abecedar Moldovenesc pentru anul întâi de şcoală" (Abecedar..., 1917). Pe copertă era indicat ca autor *Arhimandritul Gurie, cu ajutorul mai multor iubitori de luminarea norodului.* În virtutea unor necesități imperioase de carte didactică pentru a se da start reformei școlii,

vechea Bucoavnă, perfecţionată substanţial cu ajutorul lui Onisifor Ghibu, magistru în pedagogie a Universității din Buda, devine firește abecedar, primul abecedar românesc cu grafie latină. Onisifor Ghibu afirma cu mândrie: „În locul unei cărticele de limbă moldovenească, a ieşit o carte de educaţie naţională moldovenească, de suflet moldovenesc, de suflet românesc" (Ghibu, 1992, p. 369). Până la sfârşitul anului 1917 arhimandritul Gurie tipăreşte şi partea a doua a abecedarului, cartea de citire. Ambele părți erau axate pe elemente de deșteptare națională, conținând texte cu titluri sugestive sau de context: „Dacii au fost un popor viteaz", „Zimbrul e stema Moldovei", „Basarabia e țară frumoasă", „Unirea e dorul nostru" etc. În ediția II, din 1918, după Unire, autorul intervine cu unele substituiri de nume cu cele românești: Tomușor, Tincuța, Florica, Radu, Catrina, Horia, Marița, Zamfir, Ruxanda ș.a. (Abecedarul..., 1918); abordări geografico-topografice adecvate: bunăoară ostașii nu mai vin de la *Odesa*, ci din *Oradea*, textele capătă noi conotații patriotice: „Zici moldovan sau român – tot una", „Deşteaptă-te, române!"

Când a avut ocazia să examineze acest abecedar, secretarul general al Ministerului de Instrucţie de la Iaşi, profesorul universitar Ioan Simionescu, devenit ulterior preşedintele Academiei Române, a rămas profund impresionat, mărturisind că o asemenea carte românească n-a apărut din 1828: „(...) Abecedarul moldovenesc, scris pentru luminarea norodului, (…) îmi stă dinainte şi nu mă pot sătura (...) să-l deschid şi să citesc din el, ca şi din cine ştie ce carte de înţelepciune, frazele lapidare în simplicitatea lor, menite să umple inima copilului de un simţământ nou, acel al dragostei de ţară şi neam (...) ni se arată azi, în plin veac de prefacere, o comoară neatinsă, arhaică, neinfluenţată de civilizaţia străină, comoara de înţelepciune bătrânească, de graiu curat, de vigoare neistovită a vechilor plăieşi (…) Şi aşa, deodată, după un veac de închistare, poporul moldovenesc deschide ochii şi cată spre lumină." (Grossu, Anghel, 2016, p. 144). Abecedarul a cunoscut opt ediţii şi a fost de un real folos şcolii, nu doar în Basarabia, nu doar în perioada interbelică, dar și în satele din partea transnistreană a Ținutului Nistru, în anii celui de-Al Doilea Război Mondial.

Intrată după 1918 în spațiul metamorfozelor cardinale, Basarabia, reticentă pe unele segmente ale unificării și sincronizării cu spațiul românesc, rămâne în urma altor provincii revenite la matcă. Reforma ecleziastică se regăsea și ea în acest registru, de rând cu cea agrară și judiciară. Probleme la capitolul implementării legilor româneşti existau şi în legislaţia civilă, unde se întrebuinţa un sistem legislativ mixt. Reforma școlii, însă, cea începută de basarabeni încă în 1917, cu forțe proprii, a dat roade frumoase.

Concluzie: Prin prezentul studiu, revenim pe un alt făgaș onorabil, asupra ideii de reconsiderare a locului înaltului prelat în galeria de personalități marcante pentru istoria noastră. Pe lângă greaua misiune ce i-a revenit – de a-i readuce pe românii din Basarabia la matcă prin intermediul Bisericii, Gurie Grosu a fost cel care a trudit din tinerețe până la sfârșitul vieții asupra consolidării reperelor de legitimare identitară a basarabenilor, preponderent la scoaterea lor din cercul vicios al ignoranței prin instruire în limba maternă, prin educație de calitate, prin formarea de comportamente corecte, prin valorificarea filonuluii popular al culturii naționale. Tot el a coordonat unirea administrativă a Bisericii basarabene cu Biserica Română, contribuind în mod esențial la sincronizarea altor procese reformatoare de după Unirea politică de la 1918. Devenit mitropolit, Gurie Grosu nu abandonează activitățile didactice, canalizându-le spre organizarea învățământului superior în Basarabia, prin înființarea și susținerea Facultății de Teologie. Nu uită nici de activitățile misionare, urmându-și vocația de propovăduitor și ostenitor al ortodoxiei, reușind să contribuie la revigorarea misionarismului în întreaga Românie, prin organizarea și participarea, după 1918, la congresele misionarilor, dar și prin fondarea și susținerea revistei „Misionarul", cea mai solidă publicație periodică de acest profil din România interbelică.

Discursul identitar al activităților didactice și iluminist-culturalizatoare a Mitropolitului Gurie constituie o valoare încă greu de estimat pentru istoria noastră și necesită concentrare de forțe investigative noi. Cunoaşterea fără eclipse a trecutului nostru, prin cercetarea şi revalorificarea obiectivă a perioadelor insuficient cunoscute şi includerea în circuitul informaţional a unui inedit material documentar, va consolida dimensiunile recuperatorii ale procesului educativ-formativ actual.